

BOSHLANG'ICH SINFLARDA XALQ OG'ZAKI IJODI NAMUNALARI O'QITISH METODIKASI

Razzoqova Diloromxon Abduhaqorovna

*Qo'qon universiteti "Boshlang'ich ta'lim
yo'nalishi 4-bosqich talabasi*

Annotatsiya *Ushbu maqolada boshlang'ich sinf o'quvchilariga xalq og'zaki ijodi namunalarini o'qitishning metodik asoslari yoritilgan. Xususan, ertak, topishmoq, maqol va matal, afsona va rivoyatlarni dars jarayonida o'quvchilarning yosh xususiyatlariga mos tarzda qo'llash bo'yicha samarali yondashuvlar ko'rib chiqilgan. Maqolada xalq og'zaki ijodining o'quv-tarbiyaviy ahamiyati, uni fanlararo integratsiya asosida o'qitish imkoniyatlari va zamonaviy pedagogik texnologiyalar orqali jonlantirish yo'llari tahlil qilinadi. Shuningdek, didaktik o'yinlar, ijodiy topshiriqlar, rolli o'yin va dramatizatsiya metodlarining qo'llanilishi orqali bolalarda nutq madaniyati, ijodiy tafakkur va milliy qadriyatlarga sadoqat shakllanishiga alohida e'tibor qaratilgan*

Kalit so'zlar: *xalq og'zaki ijodi, ertak, topishmoq, maqol, boshlang'ich sinf, metodika, integratsiya, ijodiy tafakkur, o'qitish texnologiyasi, axloqiy tarbiya*

Abstract *This article explores the methodological foundations for teaching samples of folk oral creativity to primary school students. It specifically examines effective approaches to integrating fairy tales, riddles, proverbs, and legends into classroom activities in ways that are age-appropriate and pedagogically sound. The study analyzes the educational and developmental significance of oral folklore, the potential for interdisciplinary teaching, and the use of modern pedagogical technologies to enhance learning. Special attention is given to the application of didactic games, creative writing tasks, role-playing, and dramatization methods to foster students' speech culture, creative thinking, and respect for national values.*

Keywords: *folk oral creativity, fairy tale, riddle, proverb, primary education, methodology, integration, creative thinking, teaching technology, moral education*

Xalq og'zaki ijodi har bir xalqning ko'p asrlik hayotiy tajribasi, tarixiy xotirasi, axloqiy-me'yoriy qarashlari, estetik dunyoqarashi, o'zlikni anglashga doir qarashlari mujassam bo'lgan bebaho badiiy xazinadir. Ayniqsa, o'zbek xalq og'zaki ijodi namunalari – ertaklar, afsona va rivoyatlar, maqollar, topishmoqlar, dostonlar bolalar tarbiyasida alohida o'rin tutadi. Ular nafaqat bolalarda badiiy-estetik dunyoqarashni shakllantiradi, balki axloqiy fazilatlarini singdiradi, milliy qadriyatlarga hurmat, til boyligini rivojlantirish, tasavvur va tafakkur doirasini kengaytirishga xizmat qiladi.

MODERN PROBLEMS IN EDUCATION AND THEIR SCIENTIFIC SOLUTIONS

Boshlang'ich ta'limda ushbu boy ma'naviy merosdan to'g'ri va metodik asosda foydalanish o'quvchilarning intellektual salohiyatini va shaxsiy tarbiyasini shakllantirishda katta imkoniyat yaratadi.

Xalq og'zaki ijodi haqida ilmiy-pedagogik adabiyotlarda berilgan izohlar shuni ko'rsatadiki, bu turdagi badiiy ijod avloddan-avlodga og'zaki shaklda o'tgan, xalq ruhiyatini, orzu-umidini, mehnat va ijtimoiy faoliyatini aks ettiruvchi madaniy hodisadir. Boshlang'ich sinf o'quvchilari yoshiga mos ertaklar, topishmoqlar, maqol va matallar, afsona va rivoyatlar ularning qiziqishlari va idrok darajasiga mos keladi. Masalan, ertaklar orqali o'quvchilar yaxshi va yomonni ajrata olishni, sabr, to'g'rilik, rostgo'ylik kabi fazilatlarni tushunishni o'rganadilar. Topishmoqlar esa ularning mantiqiy fikrlash, kuzatish, umumlashtirish, so'z boyligini oshirish kabi qobiliyatlari ni rivojlantiradi. Maqollar va matallar esa qisqa va lo'nda ifoda orqali hayotiy saboqlar beradi.

Boshlang'ich sinflarda xalq og'zaki ijodi namunalarini o'qitishda quyidagi metodik yondashuvlar muhim ahamiyat kasb etadi: og'zaki bayon qilish, dramatik ifoda, rolli o'yinlar, tasviriy yondashuv, ijodiy faoliyatga undovchi metodlar. Ayniqsa, ertak va afsonalarni sahnalashtirish, dramatik ifoda asosida jonlantirish bolalarning obrazli tafakkurini kuchaytiradi. "O'zing ertak tuz", "Fantaziya savati", "Davom ettir", "Bir kun qahramon bo'lsam" kabi ijodiy metodlar bolalarning mustaqil fikrlashini, muloqotga kirishishini, nutqiy kompetensiyasini shakllantirishga xizmat qiladi.

Darslarda xalq og'zaki ijodi namunalarini nafaqat ona tili yoki o'qish fanlarida, balki tasviriy san'at, texnologiya, tabiatshunoslik fanlari bilan integratsiyalashgan holda ham qo'llash mumkin. Masalan, ertak qahramonlarini tasviriy san'at darsida rasmga chizish, texnologiya darsida ularning maketlarini yasash, tabiatshunoslik darsida topishmoqlarda tilga olingan jonivorlar haqida ma'lumot berish o'quvchilarda chuqur idrok va tizimli bilim shakllantiradi. Bu esa ular uchun bilimni ko'p yo'nalishda bir butun holda qabul qilishga imkon yaratadi.

Dars jarayonida bolalarni faol ishtirok etishga undash ham muhim omillardan biridir. O'qituvchi xalq og'zaki ijodi namunalarini bolalarning hayotiy tajribasi bilan bog'lab tushuntirishi, ertakdagi voqealarni zamonaviy hayot holatlari bilan solishtirishi, obrazlar tahlilini amalga oshirishi lozim. Masalan, "Zumrad va Qimmat" ertagini o'qigach, ikki obrazni taqqoslab, klaster metodida tahlil qilish, "Agar sen Zumrad bo'lganingda qanday harakat qilarding?" kabi savollar orqali muammoli vaziyatlar yaratish va bolalarni fikr bildirishga jalb qilish mumkin. Bunday usullar ularning tanqidiy va ijodiy tafakkurini faollashtiradi.

Xalq og'zaki ijodi namunalarini darslarda samarali qo'llash orqali o'quvchilarda o'z xalqining tarixi va qadriyatlariga nisbatan ijobiy munosabat shakllanadi. Ular ezgulik, to'g'rilik, haqiqatparastlik, sabr-toqat kabi ijtimoiy foydali fazilatlarni anglab yetadilar. Shuningdek, o'quvchilarning til boyligi, nutq madaniyati, mantiqiy tafakkuri va estetik didi ham rivojlanadi.

MODERN PROBLEMS IN EDUCATION AND THEIR SCIENTIFIC SOLUTIONS

Boshlang'ich ta'limda xalq og'zaki ijodi namunalarini o'qitishda, avvalo, bolalar uchun mazmunan qulay, psixologik qabul qilinadigan, axloqiy ma'no kasb etadigan asarlar tanlab olinishi kerak. Bu jarayonda o'qituvchining didi, estetik saviyasi, bolalar psixologiyasi va yosh xususiyatlariga bo'lgan chuqur bilimlari katta rol o'ynaydi. Shuningdek, bugungi kunda pedagogik texnologiyalarning rivojlanishi dars jarayonida xalq og'zaki ijodiyoti namunalarini o'qitishda interaktiv metodlardan foydalanishni zarur qiladi. Masalan, "Klaster", "Insert", "Fishbone", "Aqliy hujum", "Besh barmoq", "Maqol ayt – misol keltir", "Ertakni davom ettir" kabi usullar orqali o'quvchilarning dars jarayonidagi ishtirokini faollashtirish, mustaqil fikrlashga o'rgatish, matnga ijodiy munosabat bildirish, yakuniy xulosa chiqarish ko'nikmalarini rivojlantirish mumkin. Bunday metodlar orqali o'quvchi bilimni tayyor holatda emas, balki izlanish, mushohada va tasavvur orqali o'zlashtiradi.

Yana bir muhim jihat shuki, xalq og'zaki ijodini o'qitishda didaktik o'yinlardan ham samarali foydalanish mumkin. Masalan, "Qaysi maqolga mos?", "Kim tez aytadi?", "Maqolni davom ettir", "Topishmoq ayt – menda javobi bor!" kabi o'yinlar bolalarda qiziqish uyg'otadi, bilimlarni mustahkamlashga xizmat qiladi. O'yinli usullar ayniqsa past sinf o'quvchilarining faoliyatida tabiiy shakl hisoblanadi, chunki bu yoshda o'yin asosiy faoliyat turi bo'lib, shu orqali bilim berish didaktik maqsadlarga xizmat qiladi.

Zamonaviy ta'lim talablari o'qituvchidan dars jarayonida nafaqat bilim beruvchi, balki tarbiyachi, tashkilotchi, moderator va motivator bo'lishni talab qiladi. Bu esa o'z navbatida xalq og'zaki ijodini o'qitishda ham innovatsion yondashuvlarni joriy etish zaruratini tug'diradi. Shu boisdan o'qituvchi har bir ertakni oddiy matn sifatida emas, balki bola uchun jonli hayotiy vaziyatlar simulyatori sifatida ko'rib chiqishi kerak. Masalan, ertakdagi muammoli vaziyatlar asosida bolalarni munozaraga jalb qilish, ularning qaror qabul qilish, to'g'ri fikrlash, hissiy jihatdan baho berish kompetensiyasini shakllantirish mumkin.

Yana bir dolzarb metodlardan biri – bolalarning ijodiy yozuv faoliyatini rivojlantirishdir. Xalq og'zaki ijodi asosida "Yangi ertak yarat", "Ertak qahramonining kundaligini yoz", "Qahramonga maktub yoz", "Ertakka muqobil yakun yoz" kabi topshiriqlar orqali o'quvchining mustaqil fikr yuritishi, tahlil qilishi, syujet tuzishi, obrazlarni tanlashdagi estetik qarashlari, yozma nutq madaniyati shakllanadi. Bunday faoliyat o'quvchilar ijodiy tafakkurining boshlang'ich bosqichi sifatida katta tarbiyaviy ahamiyat kasb etadi.

Xalq og'zaki ijodi orqali axloqiy tarbiya berishda maqsadli yondashuv muhim. Har bir ertak, maqol yoki topishmoq muayyan axloqiy g'oyani ifoda etadi: halollik, rostgo'ylik, sabr-toqat, mehnatsevarlik, do'stlik, kamtarlik, kattalarni hurmat qilish va boshqalar. Shu sababli har bir matn ustida ishlaganda ushbu tarbiyaviy jihatni ochib berish, bolalar fikriga ta'sir o'tkazish, ularning ongiga bu g'oyalarni singdirish ta'lim-tarbiyaning maqsadli natijasiga xizmat qiladi.

MODERN PROBLEMS IN EDUCATION AND THEIR SCIENTIFIC SOLUTIONS

Xalq ogʻzaki ijodi namunalarini oʻqitish – bu faqatgina adabiy matnlar bilan ishlash emas, balki bola qalbiga, tafakkuriga, dunyoqarashiga yoʻl topish demakdir. Har bir xalq ogʻzaki namunasi bola uchun hayot sabogʻi, axloqiy koʻrsatma, badiiy estetik zavq manbai boʻlishi mumkin. Oʻqituvchi esa bu jarayonda koʻprik vazifasini bajaradi – milliy qadriyatlar bilan bolaning shaxsiy dunyosini bogʻlaydi.

Xulosa qilib aytganda, xalq ogʻzaki ijodi – bolalarning nafaqat maʼnaviy, balki aqliy rivojlanishi uchun ham muhim vositadir. Oʻqituvchi bu bebaho manbadan samarali foydalansa, boshlangʻich sinf oʻquvchilarining mustaqil fikrlovchi, ijodiy yondashuvchi va milliy qadriyatlarga sodiq shaxs boʻlib shakllanishiga katta hissa qoʻshadi. Shu boisdan oʻqituvchilarning xalq ogʻzaki ijodi materiallarini tanlash, ularni dars jarayoniga toʻgʻri joriy qilish boʻyicha metodik tayyorgarligi yuqori boʻlishi zarur.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Abdullaeva, Z. (2020). Boshlangʻich taʼlimda ona tili va oʻqish savodxonligi. Toshkent: Oʻqituvchi nashriyoti.
2. Karimova, R. (2018). Xalq ogʻzaki ijodi va uni oʻqitish metodikasi. Samarqand: Imkon press.
3. Islomova, M. (2022). Boshlangʻich taʼlimda adabiy oʻqish metodikasi. Toshkent: Fan va texnologiya.
4. Vohidova, S. (2017). “Ertaklar orqali axloqiy tarbiya berishning metodik yondashuvlari.” *Pedagogika va psixologiya*, 2(4), 45–52.
5. Gʻofurova, R. (2019). “Topishmoq va maqollar orqali mantiqiy fikrlashni rivojlantirish.” *Boshlangʻich taʼlim muammolari*, 1(1), 31–37.

